

4 Kultúra és kommunikáció

Kommunikáció – jelentések átadása (továbbítás és dekódolás)

Nyelv – mesterséges jelek rendszere (szavak, mondatok, stb) a szavakhoz a jelentést a nyelvhasználók társítják.

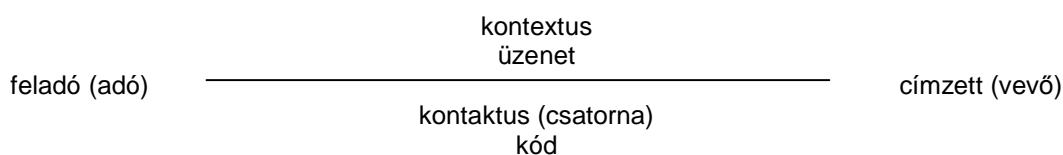
1., A kommunikáció:

- Elkerülhetetlen (Nem tudunk nem kommunikálni)
- Társas interakció (mesterséges; általánosan elfogadott és különböző szabályok rendszere, melyek meghatározzák, mit és hogyan fejezzünk ki)
- Több szintű folyamat – információt adunk át, de vele hozzáadott értéket is; pl. Mit gondolunk magunkról vagy a kommunikációs partnerünkről, ill. a kapcsolatunkról.
- Verbális és nonverbális
- Kétirányú (remélhetőleg)
- Alapvető emberi szükséglet

A kontextus, a hagyományok, iskolázottságunk, kultúránk, stb. meghatározzák a kommunikáció tartalmát és mikéntjét. A bizalmatlanság, félreértések és sikertelen kommunikáció elkerülése érdekében tudatosan figyelni kell a kulturális különbségekre.

2., A kommunikáció folyamata

A kommunikációs folyamat elemei:

(Jakobson, 1960/1969)

A kontextus

A kommunikációs eseményt, beszédaktust körbevevő információ. A kommunikációban résztvevők közös vagy közösnek vélt tudása vagy elképzelése a szituációval kapcsolatban. E közös ismeret függ a kommunikáló partnerek kapcsolatától. (Pl. két barát, vagy két idegen beszélgetése) A kontextus részben meghatározza a verbális és nonverbális kommunikáció arányát.

Az üzenet

A tartalom és annak értelmezése, interpretációja

A kommunikációs csatornák

- Verbális (szóbeli, írott, vegyes)
- Nonverbális (testbeszéd, testhelyzet, fizikai kontaktus, személyes távolság arckifejezések, szemkontaktus, gesztusok, nyelven túli jellegzetességek: hangszín, hangerő)
- Személyes, távoli

A kód: a kommunikáció nyelve

Feladat: Keressen példát arra, hogy a kommunikáció elemei miként befolyásolhatják a kommunikációs folyamatot.

Pl., A kontextus befolyásolja a stílust és regisztert: Ugyanaz a két ember másképp beszél, ha üzleti ügyekről beszélnek, vagy baráti összejövetelen diskurálnak.

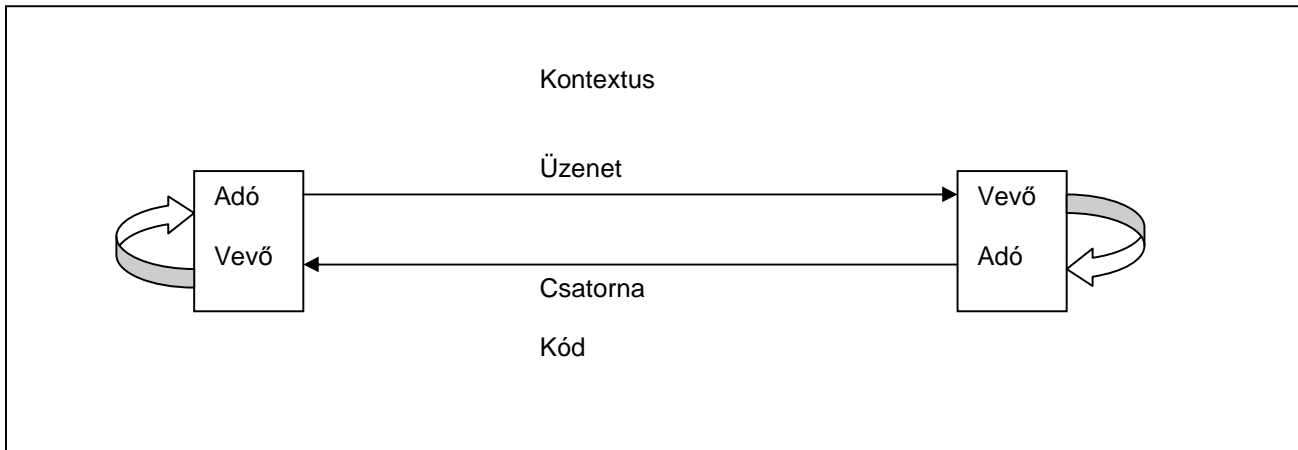
A kontextus befolyásolhatja az üzenetet: Másképp tartunk előadást élő közönségnek vagy ha TV sugárzásra kerül.

A kontextus befolyásolhatja a kódot: Egy jegyszédő hang nélkül csak jelekkel kíséri helyükre a későn érkezőket a színházban.

A kontextus befolyásolhatja a csatornát: A Honoluluiban élő nénikémmel csak telefonon (vagy Interneten) beszélhetek.

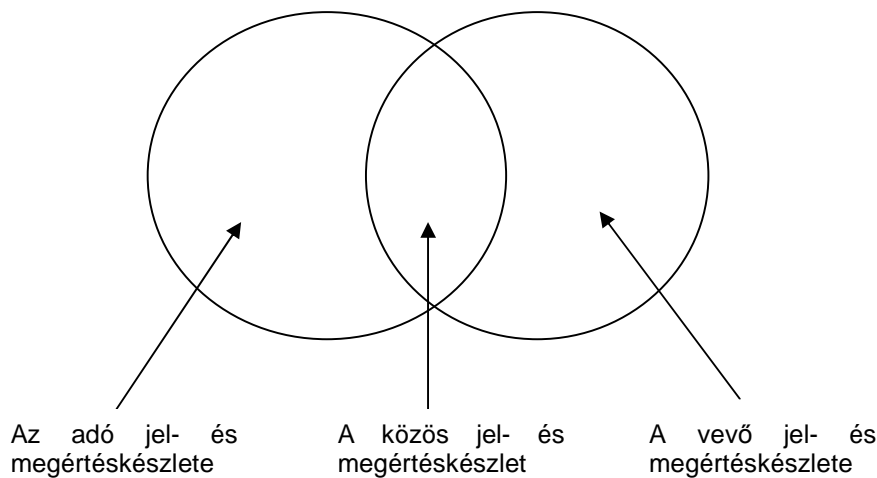
Most mondjon példát arra, hogy a többi kommunikációs elem hogyan hat a kommunikációs folyamatra. E hatások közül melyik fontos kulturális szempontból?

A kétirányú kommunikáció modellje:

Jakobson (1960/1969) alapján

A megértés feltétele

(Török 2000:30)

3., A verbális kommunikáció néhány jellemzője:

Szóbeli kommunikációban:

A beszéd mennyisége - kultúrafüggő

Bizonyos kultúrákban a hallgatagság érdektelenséget, unalmat, barátságtalanságot vagy szakmai hozzánemértést jelent, máshol tiszteletet, megfontoltságot.

A (túlzott) beszédesség agressziót, erőszakosságot, túlzott határozottságot, durvaságot sugározhat, vagy épp határozott, hozzáértő magatartást.

A beszélgetés és hallgatás ritmusa

Azonnali közlésvágy, akár a másik megszakítása árán is (gyors kommunikáció) ↔ hosszabb hallgatás természeteskénti elfogadása

Szóbeli és írásbeli kommunikációban:

Csevegés Jelentéktelen témákról való beszélgetés – kapcsolatfelvétel –fenntartás (nem pletykálgodás) a téma és mennyiség kultúránként változik.

Direkt és indirekt kommunikáció

- A beszélők valódi szándékának nyílt vagy rejtett közlése
- Direkt kommunikáció: a kommunikáció gyors és célratörő, verbalitás jellemzi.
- Indirekt kommunikáció: véleményünket elrejtjük, hogy ne bántunk meg másokat vagy ne adjuk ki magunkat. Büszkeség, becsület, önkép vagy vélt közmegítélés fenntartására, az 'arc megőrzésére', 'illendőségből'

Instrumentalitás

Az instrumentális kommunikáció probléma megoldásra fókuszál, lényegretörő, személytelen, főleg verbális. Az expresszív kommunikáció több emóciót mutat, demonstratív, hangosabb, a kapcsolatokra fókuszál, sok nonverbális elemmel működik.

Formalitás

Megszólítás, címek használata, tegezés-magázás stb.

Feladatok és kérdések:

- Soroljon fel helyzeteket, amikor hasznos a csevegés, vagy egyenesen 'kötelező'. Írjon dialógust az egyik helyzetre.
- Mik lehetnek vagy épp nem lehetnek megfelelő csevegési témák különböző kultúrákban?
- Egy kézikönyv szerint (Polyák, 2004) A következő témák nem megfelelőek angolszász országokban. Vajon miért? családi kapcsolatok, a királyi család, Észak-írország, házikedvencek.
- Megfelelők a következő mondatok egy beszélgetés kezdeményezésére egy vasúti fülkében utazó két idegen között?
 - X-be utazom a testvérem temetésére.
 - Bocsánat, Ön hova utazik?
 - Látom, José Cura lépett fel az Operában tegnap.
 - Nézte az idei foci VB-t?
 - Jaj, istenem, rémesen hideg van itt!
 - Ezek a vonatok egyre zsúfoltabbak!
 - Nézze meg, hogy vannak ott azok felöltözve! Szörnyű, hogy néznek ki a mai fiatalok!
 - Milyen szendvicset eszik?
- Milyen kifejezésekkel lehet:
 - megszakítani egy beszélgetést/beleszólni egy beszélgetésbe
 - egy hallgatagabb embert bevonni a beszélgetésbe
 - elhallgattatni egy túl sokat beszélő embert
 - vitát vezetni/továbbvinni a beszélgetés fonalát?
- Ha véleményt mondanak a munkájáról, mit szeret jobban, ha egyenesen megmondják, mi a baj, vagy, ha a pozitívumok mellett megemlítenek hibákat is? És ön hogyan kritizál másokat?
- Soroljon fel helyzeteket, amikor fontos lehet, hogy direkt vagy indirekt kommunikációs formát választunk.
- Hogyan hangozhatnak a következő mondatok indirekt stílusban?

Direkt kommunikáció	→	Indirekt kommunikáció
„Kutatásomban megállapítottam, hogy ...”		
„Hova tetted a gyertyatartót?”		
„Már el kellett volna készülni a jelentéssel.”		
„Tartsatok rövidebb ebédszünetet.” (Olyan munkatársakhoz szólva, akik rendszeresen késnek.)		
„Ez a cikk lehetetlenséget állít.”		
„Ez hülyeség.”		
(A: „Mi dolgod van még?”) B: „Semmi közöd hozzá.”		

4., A kommunikáció sikertelensége:

- Mechanikai akadályok (zaj)
- Szemantikai akadályok (nyelvi problémák, verbális és nonverbális visszajelzés fontossága)
- Pszichológiai akadályok (érzékelési problémák, az érzékelés relativitása)
 - **Értékelés:** viselkedés előfeltételes elképzelések alapján való értékelése (pl. ha valaki 'jó' családból származik, bizonyára jól végzi a dolgát. (tulajdonítás, tekintély orientáció v.s. teljesítmény orientáció)
 - **Sztereotípiák** - pozitív (tanulási lépcsőfokok) és negatív hatások
 - előítéletekhez vezethetnek

Javasolt folyamat: Általános megfigyelés - sztereotípiák kialakítása – elemzés - megértés – adaptálás

Feladatok:

- Be tudja fejezni a következő viccet? „A mennyországban a rendőrök britek, a szakácsok franciák, a szerelők németek, a szeretők olaszok, és az egészet a svájciak szervezik. A pokolban.....”

(Hill, 1992)

Milyen sztereotípiák működnek a viccbe?

Be tudná illeszteni a magyarokat a viccbe?

Fel tudna sorolni különféle nemzetekhez kapcsolódó sztereotípiákat ?

- Dolgozzon egyedül: A 'Nyugat-Kelet Expressz' vonaton utazik egy egyhetes úton Lisszabontól Moszkváig. A couchette fülkében, ahol ül, még három személynek van hely. A következők közül kiket látna szívesen útítársként?

Egy kövér svájci bankárt

Egy afrikai nőt, aki bőrtermékeket árul

Egy HIV pozitív fiatal művészt

Egy vak harmonikást Ausztriából

Egy keményvonalas agresszív holland feministát

Egy részeg svéd skinheadet

Egy francia farmert, aki csak franciául beszél, és egy kosár érett sajtot visz magával

Egy lengyel prostituáltat Berlinből

Egy román nőt, akinek ellopták az útlevelét és egyéves gyerekével utazik.

Most dolgozzanak csoportokban. Hasonlítsák össze és beszéljék meg a választásaikat. Milyen sztereotípiákat használtak? (Polyák, 2004)

5., Kultúra, kommunikáció és nyelv**Nyelvi közösségek**

Beszélő közösségek – az azonos nyelvi kódot használók csoportja

Diskurzus közösségek – a közös nyelvhasználati céllal rendelkezők csoportja (pl. diáknyelv, szakmai kommunikáció)

Képzelt nyelvi közösségek – olyanok csoportja, akik közös nyelvhasználati jellemzői nem valósak(pl. anyanyelvi közösségüktől régóta távol élők, idegen nyelvet beszélők)

Feladatok:

- Nevezzen meg egy kultúrát és azon belül egy szituációt, ahol a következő mondatok nem lennének elfogadhatóak.

Milyen diskurzus közösségre vonatkoznak a válaszai?

Hány éves vagy? / Hány éves?

Mennyit keresel/keres?

Hogy van a feleséged/ felesége?

Nagyon tetszik az a kép!

Nem.

(Polyák, 2004)

- Soroljon fel egy beszélő közösség néhány diskurzus közösségét, és nevezzen meg ezeknek néhány nyelvhasználati jellemzőjét.

Nyelvi relativizmus

A nyelvi relativizmus elméletének erős változata: A nyelv, amelyet beszélünk, meghatározza a gondolkodásunkat, és így azt is, hogy mit gondol(hat)unk. Ez azt jelentené, hogy saját nyelvünk és kultúránk rabjai lennénk. Sapir-Whorf hipotézis (Whorf 1940, pp.212-214)

(Az elmélet ezen erős formáját megcáfolták pl. a fordíthatósággal)

A nyelvi relativizmus elméletének gyenge változata: A nyelv nem korlátozza, hogy mit gondolunk, de befolyásolja rutinszerű gondolkodásunkat. (Kramsch 1998, p.14) Ez azt jelenti, hogy képesek vagyunk átlépni a saját nyelvünk és kultúránk által szabott határokat, meg tudunk ismerni és érteni a más nyelvek és kultúrák által használt fogalomköröket.

Feladatok:

- Mondjon példát olyan szavakra, fogalmakra, melyek léteznek egy nyelvben de egy másikban nem.
- Hogyan lehetne idegen nyelven átadni a következő jelentéseket: mákos tészta, hálapénz, ballagás, gémeskút, gólyabál, kefir, „Csókolom Etelka néni/Géza bácsi!”, eszperente, zsíros kenyér

Nyelvi változatok

Nemzeti variánsok
Dialektusok és akcentusok
Regiszterek
Szociolektusok

Feladat: Mondjon példát a fenti nyelvi változatokra.

Nyelvi változások

- Előítéletmentes nyelvhasználat
 - Politikailag korrekt nyelvhasználat
 - Szexizmus elkerülése
 - Explicit nyelvhasználat (világos fogalmazás)
- Dialektusok státusza
- Az angol globális hatása
- Általános törekvés a rövidsége

Hivatkozások:

- Hill, R. (1992). *We Europeans*. Brussels: Europublications.
- Jakobson, R. (1960). Linguistics and Poetics. In: Sebeok, T. A. (Ed.). *Style in Language*. (350–377). Cambridge MA: MIT Press.
(magyarul 1969). Nyelvészet és poétika. In: Szépe Gy. (Ed.). *Hang – Jel – Vers*. (211–259). Budapest: Gondolat.
- Kramsch, C. (1988). *Language and culture*. Oxford: Oxford University Press.
- Polyák, I. (2004). *Cross-Cultural Communication*. Budapest: Perefekt. Chapters 2&3. (pp.39-79.)
- Török G. (2000). *Kommunikációelmélet I*. Szombathely: Berzsenyi Dániel Főiskola.
- Whorf, B.L. (1940): Science and language. In: Carroll, J. b: (ed.) *Language, thought and reality. Selected writings of B.L. Whorf*. Cambridge, Mass.: The MIT Press. (1989, 19th printing.)

Kötelező olvasmány:

Holló Dorottya (2008). *Értsünk szót! – kultúra, nyelvtanítás, kommunikáció*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 3. – Kultúra és kommunikáció.